

Бірчин Ульяна Василівна

здобувач вищої освіти факультету здоров'я та фізичного виховання
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна

Науковий керівник: Потюк Софія Василівна

доктор філософії,
асистент кафедри фізичної терапії, реабілітації, спеціальної та інклюзивної освіти
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна

ВПЛИВ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

***Анотація.** Розвиток дитини з порушеннями інтелекту, її підготовка до подальшого навчання та життя – спільна проблема батьків, психологів, дефектологів, тощо. Розкрито роль мовленнєвого розвитку у всебічному розвитку дитини з особливими освітніми потребами. Завдяки видам мовленнєвої діяльності школяр різносторонньо пізнає світ, ділиться власними враженнями та емоціями щодо нього. Відзначаємо, що психолого-педагогічна теорія і практика включають різні інноваційні та інтерактивні методи, методики і прийоми для розвитку мовленнєвої сфери у дітей з інтелектуальними порушеннями молодшого шкільного віку.*

На сучасному етапі суспільство стикається із проблемою – збільшенням кількості дітей з порушеннями психофізичного розвитку, вищезазначене спонукає до постановки та розв'язання питання розвитку зв'язного мовлення.

Відзначаємо, що в сьогоденні відбувається процес обґрунтування удосконалення методичного забезпечення освітнього процесу щодо мовленнєвого розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями. Відтак, заняття повинні орієнтуватися на створення умов для розвитку та виховання позитивного відношення до себе й навколишнього світу. На основі вище зазначеного сформульовано мету наукової праці, яка полягає у теоретичному узагальненні та обґрунтуванні впливу засобів інтерактивних технологій у процесі розвитку зв'язного мовлення школярів з інтелектуальною недостатністю.

Варто зазначити, що молодші школярі з інтелектуальними порушеннями відносяться до категорії дітей з ООП, що в свою чергу, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами» є

категорією дітей, у яких присутні порушення у фізичному та (або) психічному розвитку, що створюють перешкоди отримання освіти без впровадження спеціальних умов [9].

У роботі розглядаємо тлумачення поняття мовлення, яке містить енциклопедією сучасної України, а саме, як: «процес реалізації мовної діяльності людини, єдиний об'єктивний вияв мови» [3]. Численні напрацювання та погляди дослідників відзначають, що мовленнєва діяльність – системна, вмотивована, цілеспрямована та ситуативна діяльність, яка включає на чотири фази: орієнтація в ситуації спілкування; складання плану; реалізація задуму з допомогою експресивних мовних засобів; контроль [4]. Відтак, даному процесі важливий взаємозв'язок кожного з компонентів: фонетико-фонематичного, лексичного та граматичного.

Згідно з вище зазначеним, важливо звернути увагу на процес формування зв'язного мовлення учнів початкової школи з інтелектуальною недостатністю. Доцільно окреслити дефініцію зв'язне мовлення. Так, дослідник О. Білан зазначає, що «зв'язне мовлення формується на основі логіки, граматики та певної теми, а також є відносно самостійним та завершеним, розподіляється на більші чи менші значні структурні одиниці» [1].

Щодо специфіки спеціальної освіти, то науковці чітко окреслюють мовленнєвий розвиток дитини, яка проживає період молодшого шкільного віку, «складним багатокомпонентним процесом, який охоплює різні сторони оволодіння та використання дитиною мовлення: нейропсихологічну, психолого-педагогічну, лінгвістичну тощо» [5, с. 103].

Проаналізувавши психічний стан учнів з порушеннями інтелекту молодшого шкільного віку, стверджуємо про нестійкість, але за численними напрацюваннями відзначимо, що у період психосоматичного благополуччя вони здатні досягати значних результатів у навчанні. Як підтвердження, звертаємося до напрацювань В. Левицького, який зазначає в науковому доробку, що до психологічних особливостей даної категорії дітей належать:

- низький або занижений рівень самооцінки та негативне ставлення до себе;
- прояви високого рівня мотивації задля уникнення невдач;
- підвищена тривожність;
- переважно негативний настрій, що часто проявляється агресією, безініціативністю, депресивністю, труднощами у спілкуванні, замкнутістю, конфліктністю, ригідністю, підозрілістю, обережністю [7, с. 3].

Звертаємо увагу на труднощі під час спілкування з однолітками та дорослими: з роками ускладнюються й безпосередньо залежать від рівня

сформованості мовленнєвої сфери, як результат – погана соціалізація та гальмуванням формування особистісних компонентів (самооцінки, самоконтролю, саморегуляції).

Підкреслюємо, що у дітей з інтелектуальною недостатністю може відбуватися затримка розвитку мови через слабкості замикальних функцій кори головного мозку, повільне вироблення диференційованих умовних зв'язків у всіх аналізаторах, порушення динаміки нервових процесів. Як практика показує, мова дітей з інтелектуальними порушеннями характеризується фонетичним спотворенням, обмеженістю лексичного словника, недостатнім розумінням значень слів. Зокрема, активна лексика перевантажена штампами, граматична будова мовлення порушена. Простежується порушення в усіх сторонах мови: фонетичній, лексичній, граматичній. Також, спостерігаються труднощі у звуко-буквену аналізі та синтезі, сприйнятті, аналізі та розумінні мови та мовлення оточуючих людей.

У дисертаційному дослідженні А. Голуб висвітлює проблему, що майже всі діти з порушеннями інтелекту мають недостатньо розвинений фонематичний слух, це означає: не розрізняють звуки та звукосполучення, які подібні за звучанням; не диференціюють звуки; не помічають власних помилок під час звукової вимови [2, с. 59]. Отож, у взаємодії простежується мовлення нечіткістю, невиразністю, а у окремих випадках – малозрозумілістю. Окрім цього, неповноцінна мовленнєва моторика, порушення побудови артикуляційного апарату – чинники спотвореної артикуляції окремих звуків/їх груп.

Тому вкрай важливо звертати увагу на розвиток мовлення молодших школярів, розрізняти різні види мовленнєвих порушень, причину виникнення та шляхи їх подолання.

Детально розглянемо види порушень.

1. Дислексія – часткове порушення процесу читання.
2. Дисграфія – часткове специфічне порушення процесу письма.

Дислексія та дисграфія проявляється у різному вигляді, так науковці виокремлюють:

- оптичну – дитина плутає схожі на вигляд букви на письмі/під час читання;
- фонематичну – прояв недорозвитку фонематичних узагальнень. Як результат, діти спотворюють звукову та складову структуру слів: пропускають, переставляють, додають, замінюють звуки, склади у процесі читання/букви під час письма;

- моторну – поєднання розладів зорового, слухового й рухового аналізаторів. В цьому випадку дитина упускає перший склад, фокусує увагу на другому чи закінченні слова;

- граматичну – спотворення або заміна частин слова, труднощі в словотворенні, словозміні, конструюванні складних багатокомпонентних речень, порушення правильної послідовності слів у реченні, при цьому втрачається їх зміст [12].

3. Дислалія – це порушення фонетики, пов'язане з неправильним вимовлянням звуків мови; заїкання (логоневроз), що характеризується порушенням ритму, темпу та плавності вимови через судоми м'язів обличчя.

4. Афазія – порушення мовлення, пов'язане з нездатністю правильно висловлювати думки та розуміти мову інших людей.

5. Брадилалія – уповільнене на нечітке мовлення, що супроводжується розтягуванням слів.

6. Тахілалія – пришвидшена вимова слів.

7. Дисфонія – неправильна вимова звуків у зв'язку з порушенням в роботі голосоутворюючого апарату.

8. Дизартрія – це порушення мовлення, що виникає як наслідок порушення артикуляційного праксису.

9. Дисгармонія – порушення мовленнєвого розвитку, пов'язане з нерівномірним розвитком різних компонентів мовлення [11; 12].

Щодо виникнення мовленнєвих порушень, то науковці зазначають такі чинники: спадковість; патологічний перебіг вагітності; асфіксія або травми під час пологів; порушення слуху або зору, перенесені захворювання; стреси, несприятливі чинники соціального середовища, які негативно впливають на розвиток дитини тощо.

Для того, щоб активно та ефективно розвивати зв'язне мовлення учнів початкової школи з інтелектуальними порушеннями, педагоги повинні застосовувати різноманітні інтерактивні технології, прийоми та методи навчання, попередньо враховуючи вікові, психофізичні та індивідуальні особливості кожного учня [10]. Це сприяє успішному навчальному й розвивальному процесу дітей та, відповідно, отриманню очікуваного рівня результатів.

В інтерактивних технологіях навчання ефективно поєднуються різні методи, засоби та способи роботи з учнями, що сприяють досягненню попередньо поставленої мети та завдань навчального процесу. Інтерактивні технології, які використовує педагог здатні ефективно впливати на

формування цінностей, навичок і вмінь, створення позитивної психологічної атмосфери для співпраці, взаємодії, дає змогу педагогу бути справжнім лідером дитячого колективу [8, с. 7].

Сьогодні особливої популярності серед логопедів набирають арт-терапевтичні технології, основним завданням яких являється розвиток самовираження дитини, її самопізнання за допомогою творчості та мистецтва.

На основі вище зазначеного, проведено дослідження щодо ефективності впливу інтерактивних технологій на розвиток зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями. Разом із дітьми педагоги реалізовували такі засоби арт-терапії як: колажі, ліплення, рольові ігри, сторітелінг, малювання предметами, які нас оточують, музикотерапія, казкотерапія, лялькотерапія, сендплей, або пісочна терапія, практики візуального мистецтва порушеннями та інші.

З огляду на дослідження, на наш погляд, при використанні інтерактивних технологій необхідно дотримуватися правил: вибирати методи та прийоми розвитку мовлення з урахуванням їх поступового ускладнення; вправи з інтерактивними технологіями виконувати регулярно і систематично; враховувати психологічні та фізичні особливості; використовувати інтерактивні технології для поліпшення рухових навичок і підвищення інтересу дітей до занять; створювати ситуації успіху для подальшого підвищення мотивації та інтересу до заняття [6, с.44-68].

Результати проведених діагностик констатуючого дослідження підтверджують, що використання інтерактивних технологій на заняттях з розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями є важливим чинником для досягнення необхідних результатів: розвитку дитини, підтримки позитивного психологічного клімату під час заняття, співпраці дитини з педагогом тощо.

На основі отриманих результатів анкетування педагогів-логопедів можна стверджувати про готовність вчителів використовувати інтерактивні технології, методи та прийоми під час занять з розвитку зв'язного мовлення у дітей з порушеннями інтелекту, розуміння суті інтерактивних технологій сприяє ефективній організації корекційно-розвиткового процесу та мовленнєвого розвитку учнів початкової школи, які мають інтелектуальні порушення.

Висновок. Підвищення рівня розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями у процесі навчально-пізнавальної та корекційної діяльності за допомогою

впровадження інтерактивних технологій на сучасному етапі діяльності закладів освіти є вкрай необхідним для активного мовленнєвого розвитку, за допомогою якої вони будуть зацікавлені у здобутті нових знань про навколишній світ. На основі твердження представлені методичні рекомендації щодо ефективного впровадження інтерактивних технологій в освітньому середовищі для розвитку зв'язного мовлення дітей з інтелектуальними порушеннями. Перспективами подальших досліджень можуть стати інноваційні технології у корекційно-розвитковій роботі з дітьми порушеннями мовлення.

Список використаних джерел:

1. Білан О. І. Художньо-мовленнєва діяльність дітей старшого дошкільного віку. Львів: Проман, 2007. 64 с.
2. Голуб А.В. Корекція порушення усного мовлення у дітей при дизартріях: дис. для канд. пед. наук: 13.00.03. Київ: Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2019. 272с.
3. Єрмоленко С. С. Енциклопедія Сучасної України. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. URL: <https://esu.com.ua/article-68166> (дата звернення: 29.10.2024).
4. Єфименко А. В. Мовленнєвий розвиток молодших школярів та сучасна мовна освіта. На Урок. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-movlenneviy-rozvitok-molodshih-shkolyariv-ta-suchasna-movna-osvita-67807.html> (дата звернення: 25.10.2024).
5. Журавльова Л. С. Діти молодшого шкільного віку з мовленнєвими порушеннями у системі освіти. *Електронна бібліотека*. 2020. Вип. 1. С. 101-109.
6. Кривоніс М., Дроботій О. Сенсорний розвиток дошкільнят. Ранній вік. Харків: Видво «Ранок», 2021. 192 с.
7. Лубова Л.В., Серeda І.В. Психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку з дизартрією. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 53 (2). С. 53-56.
8. Пошетун О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання: наук- методичний посібник. Київ: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
9. Постанова «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами» від 21 серпня 2013 р. № 607. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/607-2013-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.10.2024).
10. Потюк С.В. Проблеми формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи засобами інноваційних технологій (кінець ХХ–початок ХХІ століття): дис. ... докт. філософії: 011 Освітні, педагогічні науки. Дрогобич, 2024. 312 с.
11. Сторожук М. В. Класифікація мовленнєвих порушень. *Центр нейрофізіології для дітей і дорослих*. URL: <https://dvclinic.com.ua/uk/news/klasyfikacziya-rechevyh-narushenij/> (дата звернення: 25.10.2024).
12. Цвігун А. Т. Дефекти (порушення) мовлення: види, причини, виправлення. *Беттертон*. URL: <https://bettertone.com.ua/uk/defekty-porushennia-movlennia/> (дата звернення: 25.10.2024).